

Els intel·lectuals i el milionari modern

HEMEROTECA

MERINO SANCHEZ ENRIC UCELAY-DA CAL

Enriquet el 1919-1920 en una operació financera internacional en què actuà com a advocat, Cambó fou gairebé l'únic milionari modern de l'alta burgesia barcelonina. Actuà com a tal sense falses vergonyes, amb un gran iot i residència a la Riviera adriàtica; en la seva vida personal es mostrà desdenyós amb l'estreta moral local, amb l'estil de home que s'ha fet ell mateix, sense fer cas de les crítiques. Però alhora Cambó fou ben conscient del model filantròpic del milionari nord-americà i, doncs, es preocupà sistemàticament de donar patronatge cultural, des de comprar una col·lecció de pintures que podria ser la base d'una pinacoteca per a Barcelona fins a finançar sèries editorials de tota mena en català, com la Fundació Bíblica Catalana (1922) o la Bernat Metge (1923), sens dubte la més famosa de totes aquestes iniciatives, la que més encàrrecs repartí a la intel·lectualitat catalanista. El director de la Bernat Metge, Joan Estelrich, fou la mà dreta de Cambó i feia la feina pràctica —en especial de tota qüestió que comportés tractes amb intel·lectuals— indicada pel cap regionalista. I és que la gestió política no estava mai llunyana del mecenatge cambonià.

Apartat de la política el 1923, Cambó tornà per procurar rescatar la Lliga del desastre del primorriverisme a principis de 1924. El seu plantejament partia de la necessitat imperiosa de separar la corona del dictador per promoure la caiguda de Primo sense afectar la situació del rei, operació que comptava amb la tàcita anuència d'Alfons XIII. A canvi de salvar la monarquia, Cambó esperava transformar l'escenari polític i cultural d'Espanya tot propiciant una gran entesa entre els intel·lectuals de parla castellana i els de llengua catalana, tot basat en una renovada projecció internacional de la creativitat hispànica. Cambó va establir una àmplia xarxa política entre les dretes espanyoles i va tenir Pedro Sainz Rodríguez com a home seu a Madrid. Sainz estava en contacte tant amb el palau reial com amb l'ambiciós animador cultural Ernesto Giménez Caballero —gràcies a la seva molt influent revista *La Gaceta Literaria*—, el qual va servir de punt de suport avantguardista per mostrar la modernitat de tota l'operació. Així, fou Giménez qui publicament organitzà (amb Estelrich entre bastidors) la famosa Exposició del Llibre Català a la Biblioteca Nacional de Madrid el 1927, amb el suport dels aliats polítics espanyols de Cambó, per mostrar així la vitalitat de la cultura escrita en català. Per la seva banda, el líder regionalista dotà una Fundació Cambó, dedicada sobretot a temes arqueològics, a la Sorbona de París, a fi de subratllar millor la rellevància internacional de la cultura catalana. En paral·lel, per poder mantenir l'ascendent cambonià davant tot el catalanisme, Estelrich participava en els encontres de les entitats de minories nacionals al voltant de la Societat de Nacions, promoguts essencialment des de medis alemanys, per recordar el plet català des de fora i mantenir la capacitat de pressió.

Tot plegat, però, el projecte cambonià —resumit de forma programàtica en el seu llibre *El*

silenci de Catalunya (1927), fet circular clandestinament i publicat finalment tres anys més tard sota el nom *Per la concòrdia*— va resultar un fracàs. Al moment decisiu, quan va caure per fi el dictador el gener de 1930, Cambó havia de presidir la transició, rescatar la monarquia i utilitzar la legislació primorriverista per consagrar l'autonomia catalana. El descobriment sobtat d'un càncer (aleshores malaltia infamant) va forçar Cambó a retirar-se en unes circumstàncies que feren

semblar les seves reticències personals un rebuig polític. Pitjor encara, unes setmanes més tard, la vinguda dels intel·lectuals castellans a Barcelona —orquestrada per Sainz i Estelrich amb l'ajuda de Giménez Caballero— per agrair llurs manifestos a favor del català contra la repressió dictatorial —inspirats al seu dia per Sainz— fou aprofitada pels republicans, que s'apuntaren l'èxit. Un any després, amb Cambó recuperat, l'intent de formar un partit cambonià, el

Centre Constitucional, a tot Espanya, en aliança amb els mauristes i diverses dretes regionals o provincials, ja no va obtenir el ressò necessari davant l'agitació republicana.

Tanmateix, el projecte politico-intel·lectual de Cambó va atreure algunes primeres figures de l'ambient cultural catalanista. Per exemple, Josep Pla va garantir la seva mala fama quan el 1928 trencà amb el catalanisme d'esquerres. Després d'haver estat proper a Acció Catalana i al seu portaveu intel·lectual *La Publicitat*, i a més a més d'haver estat —com a periodista— a prop de Macià i els seus seguidors exiliats a París, Pla es passà amb armes i bagatge al servei de Cambó i dedicà al líder de la Lliga una elogiosa biografia en diversos volums (1928-1930). Convertit en espasa tallant del diari lligaire

La veu de Catalunya, Pla va estar molt connectat els anys 1929-1931 amb el pintoresc filòsof de Martorell Francesc Pujols, un altre devot de la ironia, igualment propagandista cambonià. A començaments de 1931, Pla va publicar un *Manual d'hiparxiologia*, que era el particular sistema de pensament de Pujols, mentre que aquest va treure *La solució Cambó*. En els cenacles d'esquerres, dominants després de l'abril de 1931, tal esbargiment va penjar a l'un la fama de traïdor i a l'altre la de frívol incorregible. Foren els sacrificats més visibles de la incapacitat de Cambó per conciliar les Espanyes i el plet català mitjançant el protagonisme dels intel·lectuals.

Enric Ucelay-Da Cal és catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Cambó davant les catarates d'Iguazú, l'any 1924.

ARXIU FAMILIAR